

Úvodník Výběru rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro justiční praxi č. 3/2025

VÝBĚR ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA PRO JUSTIČNÍ PRAXI Č. 3/2025

ÚVODNÍK

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

již potřetí vám nad rámec komentovaných překladů rozsudků Soudu přinášíme několik úvodních slov, v nichž upozorňujeme na další významná rozhodnutí Soudu, která se do tohoto čísla Výběru nevešla. Tentokrát bychom vaši pozornost rádi soustředili zejména na rozhodnutí Soudu v kontextu **pozitivních závazků států účinně vyšetřovat nekonsenzuální sexuální jednání**. Význam této judikaturní větve pro českou justiční praxi dokládají i dva rozsudky, které odhalují, že právě Česká republika dlouhodobě čelila systémovým nedostatkům při vyšetřování těchto případů.

Rozsudky ve věcech **Z. proti České republice** (ze dne 20. 6. 2024, č. 37782/21) a **Y. proti České republice** (ze dne 12. 12. 2024, č. 10145/22) jsou skutkově i právně velmi podobné. Týkají se stíhání sexuálního násilí dlouhodobé povahy, kde se na straně podezřelého v obou případech jednalo o římskokatolického kněze, zatímco oběťmi byly dospělé a svéprávné ženy. Na události ve věci Z. se vztahovala právní úprava účinná do roku 2009 (zákon č. 140/1961 Sb.); věc Y. se odehrála částečně už za účinnosti nového trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.). Oba případy skončily odložením věci. V případě Z., kde byl dotyčný kněz navíc také vysokoškolským pedagogem stěžovatelky, orgány činné v trestním řízení dospěly k závěru, že jeho jednání sice vykazovalo znaky trestného činu sexuálního nátlaku podle nového trestního zákoníku, avšak došlo k němu ještě před nabytím účinnosti tohoto předpisu. Ve věci Y. orgány shledaly, že se nejednalo ani o trestný čin sexuálního nátlaku, jelikož poškozená sice vnímala intimní styky s podezřelým jako nepříjemné, ale dobrovolně je strpěla výměnou za hmotné zabezpečení sebe a své rodiny.

Štrasburský soud v obou případech konstatoval porušení čl. 3 a 8 Úmluvy (zákaz špatného zacházení a právo na respektování soukromého života). Zdůraznil, že jeho rolí není vyslovit se k vině podezřelých kněží, ale pouze ke způsobu, jakým v daných věcech postupovaly státní orgány. Připomněl, že z Evropské úmluvy o lidských právech vyplývá už od roku 2003 (rozsudek ze dne 4. 12. 2003, M. C. proti Bulharsku, č. 39272/98) pozitivní závazek státu kriminalizovat a účinně stíhat všechny nekonsenzuální sexuální akty, včetně těch, kde oběť nekladla fyzický odpor. Při každém vyšetřování oznámení o sexuálním násilí je tedy potřeba **soustředit se na otázku souhlasu** a vzhledem ke všem relevantním okolnostem případu pečlivě vyhodnotit, zda lze v dané věci mít za to, že tvrzená oběť s daným jednáním skutečně souhlasila.

V případech Z. a Y. Soud dospěl k závěru, že české orgány této povinnosti nedostály. Zejména se dostatečně nezaměřily na **aspekty zvláštní zranitelnosti obětí a jejich odkázanosti na podezřelé** plynoucí ze skutečnosti, že se jednalo o hluboce věřící osoby a že podezřelí se vůči nim nacházeli v pozici duchovní autority. V prvním zmíněném případě navíc Soud poukázal na to, že stěžovatelka za sebou měla už předchozí zkušenost se sexuálním zneužíváním ze strany jiného kněze, v důsledku čehož byla podle všeho traumatizovaná a neschopná aktivně se bránit. V druhém případě zase Soud shledal, že příslušné orgány dostatečně nevzaly v potaz psychický stav stěžovatelky, její

opakované pokusy

o sebevraždu či hmotnou nouzi, v jejímž důsledku byla závislá na materiální pomoci podezřelého. Nevěnovaly pozornost ani tomu, jak se vztah mezi stěžovatelkou a knězem vyvíjel v čase, jelikož posuzovaly první sexuální akty mezi nimi, u nichž stěžovatelka podle svého tvrzení vyjádřila jasný nesouhlas, ve světle pozdějších aktů, kdy stěžovatelka na projev své vůle už rezignovala.

V mezidobí došlo v České republice k dalšímu vývoji právní úpravy (především poslední novelou trestního zákoníku účinnou od 1. 1. 2025) i judikatury Nejvyššího soudu (zejména k trestnému činu sexuálního nátlaku). Ve světle uvedeného se všechny dotčené státní orgány shodly, že za účelem výkonu rozsudků Z. a Y. není nutná změna stávající právní úpravy a postačí důsledné uplatňování zásad z nich plynoucích při aplikaci právní úpravy stávající. Konkrétně mají rozsudky relevanci hlavně ve vztahu

k **výkladu trestného činu sexuálního nátlaku** upraveného v § 186 trestního zákoníku, a to v tom smyslu, že pod tento trestný čin lze za určitých okolností podřadit také sexuální jednání kněze či jiné osoby v postavení autority (terapeut, lékař, „kouč“) vůči dospělé svéprávné osobě, a to i v případě, že tato osoba nekladla fyzický odpor a ani jinak se jednání pachatele nebránila, avšak je u ní možné identifikovat faktory zvláštní zranitelnosti či mocenské nerovnováhy, které z podstaty věci znemožňují udělení validního souhlasu se sexuálními aktivitami (např. se jedná o věřící osobu, pro níž je kněz duchovní autoritou, a/nebo osobu, která se nachází ve stavu tísně, ať už majetkové, rodinné či jiné, v jejímž důsledku je na pachateli závislá).

Nadto nelze vyloučit, že rozsudky Z. a Y. mohou mít dopad i na výklad **dalších trestných činů**, a to dokonce i ve vztahu k jednání, k němuž došlo ještě před rokem 2010, tj. za účinnosti zákona č. 140/1961 Sb., který nezahrnoval trestný čin sexuálního nátlaku. Ústavní soud totiž v květnu 2025 povolil obnovu řízení ve věci ústavní stížnosti podané stěžovatelkou v případě Z., přičemž uvedl, že orgány činné v trestním řízení se budou muset v obnoveném řízení (pakliže dojde ke splnění potřebných podmínek včetně neexistence promlčení) zabývat otázkou, zda jednání podezřelého nelze podřadit pod tehdy platné skutkové podstaty sexuálních deliktů, a to zejména znásilnění (ve smyslu zneužití bezbrannosti) a pohlavního zneužívání (ve smyslu svěření dozoru). Disent soudce Langáška nicméně upozorňuje na to, že ustálená judikatura českých soudů v dané době takový výklad nepřipouštěla, a vykládat tehdy platné právo optikou současných rozsudků štrasburského soudu by proto podle něj znamenalo porušení zákazu retroaktivity v trestním právu. Ústavní stížnosti bylo vyhověno nálezem pléna Ústavního soudu ze dne 9. 7. 2025, sp. zn. Pl. ÚS 2/25.

Nedávno štrasburský soud vydal také rozhodnutí, kde v typově podobné věci objasnil, jaký postup trestních orgánů při vyšetřování oznámení o sexuálním násilí naopak **nezakládá** porušení pozitivního závazku státu podle čl. 3 a 8 Úmluvy. Ve věci **A. G. proti Turecku** (rozhodnutí o nepřijatelnosti ze dne 21. 1. 2025, č. 36024/17) se jednalo o dospělou a svéprávnou ženu s vysokoškolským vzděláním, která podala proti svému instruktorovi jógy trestní oznámení za znásilnění. Uvedla, že s ním měla tříletý sexuální vztah, k němuž ale došlo jen v důsledku toho, že mezi nimi byla dynamika „učitele“ a „žákyně“, kdy od ní vyžadoval bezpodmínečnou poslušnost včetně sexu, který prezentoval jako „speciální jógovou techniku“, „proudění energie“ a „otevírání čaker“. Turecké orgány věc nakonec odložily. Soud nicméně konstatoval, že podnikly **dostatečné kroky za účelem objasnění všech okolností, které mohly na straně stěžovatelky znemožnit udělení validního souhlasu se sexuálními aktivitami**. Zaprvé, ve věci byly vyhotoveny celkem tři znalecké posudky z oboru psychiatrie, přičemž první z nich připouštěl, že stěžovatelka mohla skutečně být pod takovým psychologickým vlivem svého instruktora, který jí znemožnil udělení platného souhlasu se sexuálním jednáním, avšak další dva posudky dospěly v této otázce k opačnému závěru. Zadruhé, příslušné orgány při vyhodnocování tvrzení stěžovatelky o tom, že byla obětí indoktrinace, náležitě zohlednily její intelektové schopnosti a úroveň vzdělání. Zatřetí, orgány podrobně vyslechly stěžovatelku, podezřelého a několik svědků; většina těchto svědků přitom

nepotvrdila stěžovatelčinu verzi událostí, že podezřelý své studentky manipuloval tak, aby jednaly dle jeho vůle. V neposlední řadě Soud poukázal na to, že byť stěžovatelka tvrdila, že mocenská převaha podezřelého nad ní plynula především z toho, že byl jejím instruktorem jógy, ona sama se ještě před započítím předmětných událostí stala jógovou instruktorkou a otevřela si vlastní jógové centrum. Ve světle uvedeného Soud shledal, že vyšetřování v dané věci lze hodnotit jako účinné ve smyslu Úmluvy.

Stranou vaší pozornosti by však neměl zůstat ani rozsudek ve věci **Hasmik Khachatryan proti Arménii** (rozsudek ze dne 12. 12. 2024, č. 11829/16), v němž se Soud zabýval případem ženy, která byla opakovaně vystavena **fyzickému a psychickému domácímu násilí ze strany svého manžela**. Přestože utrpěla vážná zranění a opakovaně vyhledala pomoc policie i soudů, arménské orgány nepřijaly žádná účinná opatření k její ochraně. Soud konstatoval, že došlo k porušení čl. 3 Úmluvy, a připomněl, že státy mají pozitivní závazky spočívající nejen v povinnosti kriminalizovat domácí násilí, ale také ve vytvoření účinného rámce ochrany obětí a zajištění přiměřených a odrazujících trestů. Významným přínosem rozsudku je skutečnost, že se Soud **poprvé výslovně vyjádřil k otázce náhrady nemajetkové újmy** a dovodil, že i tato forma reparace představuje součást pozitivních závazků vyplývajících z čl. 3 Úmluvy. Rozsudek tak posiluje ochranu obětí domácího násilí nejen v trestněprávní, ale i civilněprávní rovině.

(zpracovala Kancelář vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před Evropským soudem pro lidská práva a oddělení analytiky a srovnávacího práva Nejvyššího soudu)